

PALAEOBULGARICA
 СТАРО-
 БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ / BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР/CYRILLO-METHODIAN RESEARCH CENTRE

XLVI (2022), 1

СЪДЪРЖАНИЕ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

СТАТИИ / СТАТЬИ / ARTICLES

<i>Добриела Котова (София, България) – Слово 19 от Учителното евангелие и неговите гръцки източници</i>	3
<i>Christoph Koch (Berlin, Deutschland) – Noch einmal aksl. ѿѿѿѿѿ</i>	29
<i>Лора Тасева (София, България) – Хронотопът на старобългарските композита с нн- ‘един’</i>	51
<i>Iosif Camară (Iași, Romania) – New Information on the Slavonic Sources of the Oldest Romanian Psalters</i>	81
<i>Стиляна Баталова (София, България) – По следите на боландистите, или за първите приноси в научното изследване на изворите за живота и делото на св. Кирил и св. Методий</i>	95
<i>Ралица Русева (София, България) – За иконата на св. Георги Диасорит с позлатен обков от Музея за християнско изкуство в София (Предварителни наблюдения)</i>	163
<i>Марко Скарпа, Марта Рипаранте, Десислава Панева-Маринова, Максим Гойнов, Детелин Лучев (София, България) – Онлайн база данни на южнославянски ръкописи от XIV в.</i>	181

ПРЕГЛЕД / ОБЗОРЫ И РЕЦЕНЗИИ / SURVEY AND BOOK REVIEWS

Ivan P. Petrov (Giessen, Germany) – A New Approach to the Study of the Byzantine *Physiologus* 203

CONTENTS

ARTICLES

<i>Dobriela Kotova (Sofia, Bulgaria)</i> – Sermon 19 in Constantine of Preslav’s <i>Uchitel’noe Evangelie</i> (Didactic Gospel) and Its Greek Sources	3
<i>Christoph Koch (Berlin, Germany)</i> – Once Again on the Old Church Slavonic <i>Евангеліє</i>	29
<i>Lora Taseva (Sofia, Bulgaria)</i> – The Chronotope of the Old Church Slavonic Composita with <i>HH-</i> ‘one’	51
<i>Iosif Camară (Iași, Romania)</i> – New Information on the Slavonic Sources of the Oldest Romanian Psalters	81
<i>Stilyana Batalova (Sofia, Bulgaria)</i> – In the Footsteps of the Bollandists or on the First Contributions to the Academic Study of the Sources for the Life and Activity of Sts Cyril and Methodius	95
<i>Ralitsa Rousseva (Sofia, Bulgaria)</i> – About the Icon of St George Diasorites with Gilded Revetment from the Museum of Christian Art in Sofia (<i>Preliminary Observations</i>)	163
<i>Marco Scarpa, Marta Riparante, Desislava Paneva-Marinova, Maksim Goynov, Detelin Luchev (Sofia, Bulgaria)</i> – Online Database for South Slavonic Manuscripts from the 14th c.	181

SURVEY AND BOOK REVIEWS

Ivan P. Petrov (Giessen, Germany) – A New Approach to the Study of the Byzantine *Physiologus* 203

*Марко Скарпа, Марта Рипаранте, Десислава Панева-Маринова,
Максим Гойнов, Детелин Лучев (София, България)*

ОНЛАЙН БАЗА ДАННИ НА ЮЖНОСЛАВЯНСКИ РЪКОПИСИ ОТ XIV В.*

Кирило-Методиевският научен център заедно с Института по математика и информатика към Българската академия на науките разработват изследователски проект на тема: „Южнославянски кописи и скриптории от XIV в. (палеографска атрибуция и онлайн реперториум)“, субсидиран от Фонд „Научни изследвания“ за период от три години. Една от целите на проекта е създаването на онлайн реперториум, в който да фигурират данни за известните кописи на ръкописи, както и фотографии на страниците от ръкописите, които им се приписват.

Първата фаза на изработването на този реперториум е свързана със създаване на онлайн списък на южнославянските ръкописи от XIV в., съхранявани в различни книгохранилища по цял свят.

В настоящата статия ще покажем какъв е методът, който се прилага при структурирането на онлайн списъка в изследователския проект.

1. ОПИТЪТ НА ОБЩИТЕ КАТАЛОЗИ¹

1.1. РЕГИОНАЛНИ КАТАЛОЗИ

От 60-те години на XX в. започва съставянето на каталога „Сводный каталог рукописей, хранящихся в СССР“ (Шеламанова 1966: 177). Първата стъпка към него е публикуването през 1966 г. на „Предварительный список славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР“ (Шеламано-

* Изследването е подкрепено от Фонд „Научни изследвания“ по проект № КП-06-Н50/4 30.11.2020 „Южнославянски кописи и скриптории от XIV век (палеографска атрибуция и онлайн реперториум)“.

¹ Статията няма за цел да постигне изчерпателност по отношение на представянето на дейността по каталогизация на ръкописите в международен мащаб. Тук ще представим най-важните опити за изграждане на общи каталози или инвентари.

ва 1966), където са събрани основните археографски данни за ръкописите, а именно:

1) Дата (година, век), 2) название, 3) местонахождение и шифр или номер, под которым рукопись числится в хранилище, 4) язык (извод), если определяется, 5) размер (формат), 6) количество листов и писчий материал, 7) печатные описания рукописи (Шеламанова 1966: 182).

По-нататък проектът завършва със „Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР XI–XIII вв.“ (СК XI–XIII), като за XIV в. има издаден само един първи том (СК XIV). Впоследствие А. А. Турилов по аналогичен начин продължава с публикуването на „Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР“ (Турилов 1986) и „Дополнения к „Предварительному списку (...)““ (Турилов 1993), където прави някои корекции, отнасящи се до атрибуирането на ръкописите в XIII, XIV, XVI или XVII в. (Турилов 1993: 43–52).

За изготвянето на въпросния каталог основна роля играе съставянето на методологическите правила за описание на различните видове ръкописи, отговарящи главно на източнославянската и руската ръкописна традиция (Методическое пособие 1973; Методические рекомендации 1976; Методические рекомендации 1990а; Методические рекомендации 1990б).

През 1982 г. Д. Богданович публикува „Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII в.)“. В този каталог за всеки кирилски ръкопис, съхраняван в библиотеките на бивша Югославия, са представени следните данни:

Наслов, редакција, време, материал, број листова, димензије у милиметрима, напомена о садржају, напомена о записима, сигнатура, литература (Богдановић 1982: 9).

През 1982 г. Б. Христова, Д. Караджова и А. Икономова публикуват първи том на каталога „Български ръкописи от XI до XVIII век, запазени в България. Своден каталог“ (Христова, Караджова, Икономова 1982), като описанието на ръкописите в него е приведено според следните данни:

Название на паметника (...). Датировка (...). Број на листовите и размери на страниците в милиметри (...). Данни за писача и мястото на написването на ръкописа. Данни за писмото и правописа (...). Украса и подвързия (...). Съдържание на паметника (...). Данни за запазените бележки на писача. По-късни приписки (...). История на ръкописа (...). Хранилище и сигнатура (...). Библиография“ (Христова, Караджова, Икономова 1982: 7–8 [на руски: 12; на английски: 15–16]).

По аналогичен начин А. А. Турилов и Л. В. Мошкова съставят „Каталог славянских рукописей афонских обителей“, където инвентират всички из-

вестни славянски ръкописи, съхранявани на Света гора (Турилов, Мошкова 1999; Турилов, Мошкова 2016), като всеки един от тях е описан по следния начин:

Название (...). Имя собственное (...). Сохранность (...). Датировка (...). Шифр рукописи (...). Извод (...). Место создания или географическая локализация (...). Формат (...). Количество листов (...). Другие части рукописи (...). Материал (...). Тип почерка (...). Писец (...). Переплет (...). Записи (...). Иллюминация (...). Содержание (...). Примечания (...). Библиография (Турилов, Мошкова 1999: 13–17; Турилов, Мошкова 2016: 15–18).

1.2. ПРЕДЛОЖЕНИЕТО НА СИБАЛ

В изследователската дейност на Международния информационен център за извори по история на Балканите и Средиземноморието – СИБАЛ², в края на 70-те години на XX в. е замислено съставянето на каталог за историята и културата на балканските народи „Catalogue collectif relatif à l’histoire et à la culture des peuples balkaniques“ (Stančev 1984: 5), върху който да работи и специална Комисия за ръкописи³.

Комисията определя правила-модел за каталогизиране на ръкописите „Regles-modèles méthodiques relatives au catalogage des manuscrits“ (Stančev 1984: 9–14 [на френски език], 15–20 [на руски език]), които да се използват за издаването на каталог, позовавайки се дори на наличните тогава ресурси на информатиката. Тяхното описание е оформено в седем части:

- I. Идентификация рукописи: 1. Страна. 2. Город или другой населенный пункт. 3. Хранилище. 4. Фонд и современная сигнатура; старые сигнатуры. 5. Жанровое определение; традиционное наименование. 6. Датировка (...).
- II. Палеографическая характеристика рукописи: 7. Количество листов. 8. Материал (...). 9. Размеры рукописи (...). 10. Форма (...) и сохранность рукописи (...). 11. Фрагменты тойже рукописи, сохраняемые в других местах (...). 12. Писмо (...). 13. Наиболее общая языковая принадлежность рукописи (...). 14. Орфография (...). 15. Происхождение (...). 16. Художественное оформление (...).
- III. Описание текста: 17. Содержание (...). 18. Записи (...).
- IV. История рукописи: 19. Движение рукописи (...). 20. Место обнаружения. 21. Приобретение хранилищем (...).
- V. Библиография: 22. Описания. 23. Основные исследования. 24. Издания. 25. Воспроизведения
- VI. Дата составления описания и имя составителя (Stančev 1984: 16–19, на френски: 10–12).

² Днес се нарича „Международен информационен център за балкански изследвания – СИБАЛ“, но профилът му вече е различен.

³ Кратки данни и представяне на работата на тази комисия до 1984 г., на френски и на руски език, вж. Stančev 1984: 5–8.

В следващите години специална работна група по терминология към Комисията за ръкописи при СИБАЛ⁴ работи „за съгласуване на археографските и текстологическите термини“ (Протокол 1984: 37)⁵. През 1987 г. работната група публикува „Препоръчителен списък на названията на средновековните славянски ръкописи според жанровата им типология“ (Препоръчителен списък 1987).

Събирането на данни за „Предварителен списък на славянските ръкописи, създадени на Балканите до края на XV в.“ е извършено от В. Иванова (днес В. Велинова). Списъкът е представен пред Комисията през август 1988 г. Впоследствие над него работи Ж. Икономова, която подготвя и първите електронни записи в специално създадената за целта на проекта програма за генериране на база данни. Списъкът е готов в края на август 1989 г. (срв. Протокол 1989: 10), но не е публикуван заради последвалите политически събития през 1989 г., а събраните материали и резултати, за съжаление, са изгубени.

2. ОНЛАЙН КАТАЛОЗИ

2.1. КАТАЛОГИЗИРАНЕ НА СЛАВЯНСКИ РЪКОПИСИ В БИБЛИОТЕКИ

През последните десетилетия много библиотеки по света работят по проекти за дигитализация и онлайн каталогизация на славянските ръкописи. Засега обаче няма един добър общ метод за тяхното описание. В действителност по-голяма част от кодексите са представени само с кратко описание, придружено от микрофилмови или дигитални фотографии. За съжаление, представянето им по този начин не дава изчерпателна информация, а само библиографски препратки за описанието на ръкописите. Съществуват обаче и някои изключения, които следва да споменем. На уебсайта на Руската държавна библиотека в Москва има дигитален каталог⁶ на славянските ръкописи, който отчасти е със свободен достъп. Всеки ръкопис съдържа информация за неговата дигитализация, както и описание на самия ръкопис:

⁴ В групата участват Анатоли А. Алексеев, Александър А. Амосов, Димитрие Богданович, Люпка Василев, Боряна Велчева, Мирослава Грозданович-Паич, Олимпия Гуцу, Вася Иванова (впоследствие Велинова), Климентина Иванова, Живка Икономова, Ж. Кабакиев, Игор Калиганов, Марио Капалдо, Олга А. Князевская, Наталия А. Кобяк, Стефан Кожухаров, Олга П. Лихачова, Хайнц Миклас, Ангелина Минчева, Александър Младенович, Александър Наумов, Божидар Райков, Е. Ригуцка, Йежи Русек, Красимир Станчев, Н. Тодоров, Франсис Томсън, Имре Тот, Уилям Федер, Кристиан Ханик, Боряна Христова, Татяна В. Черторицкая (вж. Протокол 1984; Протокол 1987; Протокол 1989).

⁵ За работата на работната група вж. Протокол 1984; Протокол 1987; Протокол 1989.

⁶ Каталог Записей Российской государственной библиотеки: <https://search.rsl.ru/#ef=1&af=1&yf=1300&yt=1399&c=dlruk&l=777>.

Заглавие и Колекции ЭБ. Выходные данные. Физическое описание. Примечание. Язык. Места хранения.

Ръкописите от Руската държавна библиотека, както и тези от Централния държавен архив в Москва са представени съвместно в добре оформен уебсайт⁷, съдържащ дигитализирани ръкописи с възможност за търсенето им в онлайн каталога. Описанието им не е достатъчно подробно, тъй като съдържа само информация от печатни каталози. В интернет са качени и 27 ръкописа от колекцията с ръкописи от фонд 304.III на Руската държавна библиотека (от ризницата на Свято-Троицко Сергиевата лавра)⁸. Те са представени с обща информация, данни за лигатурите и за външния им вид, за украсата и за съдържанието им, за бележките и приписките, за реставрацията и за библиографията.

По-кратко е описанието на ръкописите в онлайн каталога на Държавния исторически музей в Москва⁹. В специалния отдел „Рукописные книги (Рукописи и старопечатные книги)“ освен дигитализираните изображения намираме и шаблон за всеки ръкопис с информация за:

Автор, мастер/изготовитель, название, место создания, датировка, материал, техника, инвентарный номер.

Доста сходен начин на описание може да се види и в електронния каталог на ръкописите в Руската национална библиотека¹⁰. Същата библиотека работи по проекта „Сербские рукописи в Российской национальной библиотеке“¹¹, който има за цел да състави пълен корпус на сръбските ръкописни книги в нейната колекция. Става дума за 378 ръкописа от XII до XIX в., които са каталогизирани с данни за заглавие, датировка, номер и размер на листовите, тип писмо и литература.

На сайта на Националната библиотека на Чехия има дигитален каталог¹² със снимки, както и формат за представяне на всеки ръкопис, съдържащ пет категории. Това са:

⁷ Собрание рукописей и старопечатных книг: <https://lib-fond.ru/>.

⁸ Собрание уникальных рукописных книг из древней Ризницы Свято-Троицкой Сергиевой Лавры: <http://riznitsabook.ru/>.

⁹ Государственный исторический музей: https://catalog.shm.ru/entity/OBJECT?fund_id=647760263_647760288.

¹⁰ Российская национальная библиотека: <http://nlr.ru/manuscripts>

¹¹ Проект „Сербские рукописи в Российской национальной библиотеке“ в РНБ: http://expositions.nlr.ru/ex_manus/Serbian_Manuscripts/dir.php?lang=1.

¹² Manuscriptorium, дигитален каталог на Националната библиотека на Чешката република: <http://www.manuscriptorium.com/en>.

Uložení [къде се намира ръкописът и към коя колекция спада], zázhlaví [информация за езика, автора и типологията], fyzický popis [вътрешно описание на ръкописа, подробно описание на материала, лигатурите, почерка и украсата], obsah [съдържание] и една последна категория – dodatečné informace [допълнителни бележки].

Националната библиотека на Полша има дигитален каталог¹³, в който са представени 195 славянски ръкописа. Описанието им включва данни за датировка, типология, език, произход, външно описание, съдържание, библиография и евентуални бележки с коментари относно инициалите и украсата.

Националната и университетска библиотека на Словения¹⁴ е изготвила по същия метод на описание дигитален каталог, състоящ се от 26 дигитализирани и описани ръкописа. Много по-кратко е описанието, поместено в сайтовете на Дигиталната библиотека за историческото и културно наследство на Украйна¹⁵ и Електронната украинска библиотека „Україніка“¹⁶, които са към Националната библиотека „В. И. Вернадски“ в Киев. Те съдържат само типология, сигнатура, дата, номер и размер на листовите на дигитализираните южнославянски кодекси.

На сайта на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“¹⁷ в София са каталогизирани 145 славянски ръкописа. Създадена е и специална колекция „Български ръкописи от XIV в.“, която включва 24 дигитализирани ръкописа, представени чрез точно описание на писмото на кописта и главно на съдържанието на кодексите. Относно каталогизацията на манастирските архиви следва да се отбележи създаването на Зографската електронна научноизследователска библиотека¹⁸, в чиято онлайн база данни е поместена изчерпателна информация за ръкописи от Зографския ма-

¹³ Дигитален каталог на Националната библиотека на Полша: https://polona.pl/search/?filters=metatype:r%C4%99kopisy_cyrylicie&sort=date%20asc.

¹⁴ Digitalna knjižnica Slovenije: <http://dlib.si/results/?query=%27col%3dKopitarjeva+zbirka%27&desc=URN%3aBNB%3aSI%3acol-5AJX3A3O&pageSize=25&flanguage=chu>.

¹⁵ Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21FMT=preitem&S21ALL=%28%3C%2E%3ERPUB%3D%21%3C%2E%3E%29%2A%3C%2E%3ETPD%3D07%3C%2E%3E&Z21ID=&S21SRW=GOD&S21SRD=UP&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20.

¹⁶ Електронна бібліотека „Україніка“: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>.

¹⁷ Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“: <http://82.147.128.134/slr/public/view>.

¹⁸ Зографска електронна научноизследователска библиотека към Софийския университет: <https://zografliib.slav.uni-sofia.bg/>.

настир¹⁹. Тя включва сигнатурата и номера на даден ръкопис в различните стари каталози, общия брой листове, големината, материалът, данни за украсата, за водните знаци и лигатурата, за езика, за писмото и за евентуалната му атрибуция към даден копист, за съдържанието и датировката му. Тази каталогизация е осъществена благодарение на работата по проекта „Зографски дигитален архив в СУ „Св. Климент Охридски“ (първа част 2016–2017 г., втора част 2018–2019 г., третата част започва сега) под ръководството на фондация „Наследство на Зографската света обител“ на Света гора Атон. Целта на проекта е създаването на интегрирана система за работа с цялата ръкописна колекция на Зографския манастир, за чиято реализация се предполага изработването на критерии на описание на кодексите, създаването на тематични каталози и тяхното публикуване.

Подобен, но по-малко систематизиран, е уебсайтът на сръбския манастир Високи Дечани²⁰. В специален отдел са поместени фотографии на всички ръкописи от манастирския архив, датиращи от XIV до XVIII в., придружени от кратко описание.

2.2. ПРОЕКТИ, СВЪРЗАНИ С КАТАЛОГИЗИРАНЕТО НА РЪКОПИСИ²¹.

Проектът „Национална академична библиотечно-информационна система“ (НАБИС)²², изработен в резултат на сътрудничеството между Централната библиотека на Българската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Американския университет в България, има за цел да се изгради дигитален каталог, включващ ресурси от 45 библиотеки в страната. В каталога на НАБИС може да се намери голямо количество документи. Само съдържанието на Централната библиотека на БАН наброява 240 298 файла, отговарящи на 3815 дигитални документа, в които са представени и 12 специални колекции на дигитализирани ръкописи (Naydenova 2019: 202–203).

„Slovo: Towards a Digital Library of South Slavic manuscripts“²³ е проект, по който си сътрудничат различни институции: Институтът по славистика към Виенския университет, Институтът за литература към БАН, Институтът за македонска литература към университета в Скопие, Институтът по

¹⁹ Описания на ръкописи – Зографска електронна научноизследователска библиотека към Софийския университет: <https://zograflib.slav.uni-sofia.bg/mss/catalogueenr>.

²⁰ Ръкописне књиге, XIII–XVIII в. – Манастир Високи Дечани: <https://www.decani.org/en/library/books/handwritten-books-14th-18th-centuries>.

²¹ Без да предоставяме изчерпателни данни по темата, споменаваме само по-значителните спорове нас примери.

²² НАБИС: <http://digilib.nalis.bg/xmlui/>.

²³ Slovo: Towards a Digital Library of South Slavic manuscripts: <http://slovo-aso.cl.bas.bg/index.html>.

балканистика към Сръбската академия на науките в Белград, Белградският университет, както и Институтът „Йозеф Стефан“ и Научният изследователски център към Академията на науките и изкуствата в Любляна. Целта му е да покаже в дигитален вид културното писмено наследство, сред което ръкописи и важни документи, каталогизирани в онлайн база данни. Проектът е вече завършен, а резултатите от него може да се намерят в „Repertorium of Old Bulgarian Literature and Letters“²⁴ – архивно хранилище, включващо 161 каталогизирани ръкописа. В него са кодифицирани в SGML (и впоследствие в XML) формат археографски, палеографски, кодикологически, текстологични и историко-литературни данни за средновековните текстове на ръкописите от балканските и другите славянски страни.

Проектът „SCRIPTA BULGARICA: дигитална библиотека за старобългарска книжнина“²⁵ (2015–2018), разработен в резултат на сътрудничеството между секцията „Стара българска литература“ на Института за литература към БАН, Факултета по математика и информатика и Катедрата по кирилometодиевистика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, има за цел създаването на електронен *тезаурус* от термини в областта на палеославистиката и библиотека от старобългарски текстове.

Проектът „Medievalia – Texte fundamentale ale culturii române medievale“²⁶ е част от програмата „Conservarea și revitalizarea patrimoniului cultural și natural“ под егидата на Министерството на културата на Румъния. Негов изпълнител е Асоциацията за култура в сътрудничество с библиотеката на Румънската академия. Проектът, който вече е приключил, има за цел да дигитализира и каталогизира 60 ръкописа, между които и славянски, отнасящи се до старата румънска литература от XV до XVIII в.

„Книжната култура Сибири“ е дългосрочен проект за съхраняване на културното наследство от фондовете на научната библиотека на Иркутския държавен университет, който цели да представи писмената култура на Сибир. Предоставен е достъп към фонда от редки книги и ръкописи чрез електронни каталози, електронна библиотека, дигитални колекции и печатни издания²⁷.

Накрая ще споменем и програмата “Versiones Slavicae – Catalogue of medieval Slavonic translations and their Greek sources”²⁸, чиято цел е „изработ-

²⁴ Repertorium of Old Bulgarian Literature and Letters: <http://repertorium.obdurodon.org/>.

²⁵ Scripta Bulgarica: <http://scripta-bulgarica.eu/en/manuscript>.

²⁶ Medievalia – Texte fundamentale ale culturii române medievale: <https://medievalia.com.ro/en/manuscripts>.

²⁷ Книжната култура Сибири: http://library.isu.ru/ru/resources/projects/collection_manuscripts_XVI-XIX.html.

²⁸ Versiones Slavicae – Catalogue of medieval Slavonic translations and their Greek sources: <http://www.versiones-slavicae.com/bg/>

ването на свободно достъпен интернет базиран електронен каталог на средновековните славянски преводи и съответстващите им византийски източници“ с препратки към *Clavis patrum Graecorum*, *Bibliotheca hagiographica Graeca*, *Clavis apocryphorum Veteris Testamenti*, *Clavis apocryphorum Novi Testamenti*.

3. БАЗА ДАННИ „КОПИСТИ“

В контекста на тези опити ще представим базата данни²⁹, която разработваме и която може да бъде посетена на адрес <https://kopisti.kmnc.bg>. Поставили сме си за цел да изградим онлайн инвентар (или предварителен списък) на всички южнославянски ръкописи от XIV в., като паралелно с него създадем и инвентар на копистите, споменати в ръкописите. Във връзка със структурата на проекта трябва да бъдат направени някои уточнения. Първото се отнася до времевия обхват: занимаваме се с ръкописи и кописти от XIV в. (включвайки и онези, които се вменят в границите на XIII–XIV и XIV–XV в.). Второто уточнение се отнася до мястото: става дума за южнославянския ареал, който през XIV в. включва сръбската и българската държава и съответните правописни вариации, изграждащи една културна среда, свързана с непрекъснат обмен, главно в монашеския свят, където са създадени повечето от ръкописите. Третото уточнение се отнася до нашата основна цел – създаването на инвентар, а не на пълен каталог. През първата фаза на проекта сме използвали наличните данни от всички каталози (книжни и онлайн) и научни публикации за ръкописите, като по този начин включваме най-актуалната информация. Основна отличителна черта на онлайн базата данни е, че тя е отворена и има възможност за допълване. По този начин в бъдеще би могло да се извърши разширяване – както времево, така и пространствено, а също и да се добавят нови данни за ръкописите, проверени *de viso*.

За определянето на полетата за допълване сме се стремили към максимална стандартизация, така че да предоставим възможно най-обективното описание, улесняващо изследването. Избрали сме да съставим базата данни паралелно на български и на английски език. Благодарение на стандартизацията в бъдеще би било лесно прибавянето и на други езици.

Няколко самостоятелни полета се отнасят до идентификацията на ръкописа. На първо място се нарежда индикацията за сегашното му местонахождение посредством трите полета – „Държава“, „Район“ и „Библиотека“. След тях е полето „Сигнатура“, в което се съдържа и фондът. Тези елементи дават уникалната идентификация на ръкописа. В случай че ръкописът е

²⁹ Особено полезен се оказа и опитът с отличния италиански проект „Нова ръкописна библиотека“ / Nuova Biblioteca Manoscritta (<https://www.nuovabibliotecamanoscritta.it/>).

съставен от няколко части, които първоначално са принадлежали на други ръкописи (конволут), то те ще бъдат описани като отделни „Части“.

В уводната част е поместено поле с информация за типологията на ръкописа. За това поле сме се придържали към предложението на работната група по терминология към Комисията за ръкописи при СИБАЛ, за която по-горе вече споменахме (Препоръчителен списък 1987), като са взети предвид и типологиите, използвани от Д. Богданович (Богдановић 1982), Б. Христова, Д. Караджова, А. Икономова (Христова, Караджова, Икономова 1982) и А. А. Турилов, Л. В. Мошкова (Турилов, Мошкова 2016). Ограничили сме се само до типологично дефиниране на ръкописите с южнославянски произход от XIV в. (изключвайки основните типологични характеристики за източнославянските или за възникналите в следващите периоди ръкописи). С ясното съзнание на екипа, ангажиран в проекта, че използваните в базата данни номинации са обобщени в името на стандартизацията на информацията, евентуалното разгърнато описание на съдържанието на всеки ръкопис с допълнителни разяснения е оставено като задача за един следващ етап. След редица проверки и справки в досега съществуващите издания, както и след консултации с колегите, предлагаме следната работна таблица за еквивалентността между руската, българската и английската³⁰ терминология:

Български названия	Руски названия	Английски названия
Алфавит духовен	Алфавит духовный	Spiritual Alphabet
Апокалипсис (Откровение Йоаново)	Апокалипсис (Откровение)	Book of Revelation
Апостол	Апостол	Apostolos
Апостол-Евангелие изборни	Апостол-Евангелие апракос	Apostolos and Gospel Lectionary
Апостол изборен пълен	Апостол апракос полный	Full Apostolos Lectionary
Апостол изборен кратък	Апостол апракос краткий (праксапостол)	Short Apostolos Lectionary
Апостол тълковен	Апостол толковый	Commentated Apostolos
Богородичник	Богородичник	Theotokarion
Богословие на Йоан Дамаскин	Богословие Иоанна Дамаскина	De fide Orthodoxa of John of Damascus

³⁰ Дължим специална благодарност за консултацията относно терминологията на английски език на колегите Р. Клеминсън и Д. Кономос.

Евангелие (Четириевангелие)	Евангелие тетр	Four Gospels (Tetraevangelion)
Евангелие изборно кратко	Евангелие апракос краткий	Short Gospel Lectionary
Евангелие изборно пълно	Евангелие апракос полный	Full Gospel Lectionary
Евангелие-Апостол	Евангелие и Апостол	Gospels and Apostolos
Евангелие тълковно	Евангелие толковое	Commentated Gospels
Евангелие учително [име на автора]	Евангелие учительное [имя автора]	Gospel Homiliary [author name]
Евангелие, фрагмент [с посочване на съдържание]	Евангелие, фрагмент [с указанием содержания]	Gospel, fragment [with content information]
Житие на [име на светеца]	Житие [имя святого]	Life of [name of the Saint]
Златоструй	Златоструй	Chrysorrhoas
Ирмологий	Ирмологий	Heirmologion
Каноник	Канонник	Collection of Canons
Кръмчая	Кормчая	Nomocanon
Лавсаик	Лавсаик	Lausiac History
Лествица на Йоан Лествичник	Лествица Иоанна Лествничника	The Ladder of Divine Ascent by John Climacus
Литургия [име на автора]	Литургия [имя автора]	Liturgy [author name]
Маргарит	Маргарит	Margarit
Миней [посочва за кой/ кои месеци/и]	Миней служебная [месяц/ы]	Menaion [month/s]
Миней общ	Миней общая	General Menaion
Миней празничен	Миней праздничная	Festal Menaion

Номоканон	Номоканон	Nomocanon
Октоих кратък [с посочване на гласовете 1–4 или 5–8]	Октоих [с указанием гласа 1–4 или 5–8]	Octoechos [tones 1–4 or 5–8]
Октоих възкресен	Октоих воскресный	Sunday Octoechos
Октоих параклитик (пълен октоих)	Октоих параклитик	Complete Octoechos
Пандекти на Никон Черногорец	Пандекты Никона Черногорца	Pandects of Nicon of the Black Mountain
Панигирик общ	Гомилиар, Торжественник	Panegyricon
Панигирик триоден постен и цветен	Златоуст, Триодный торжественник	Lenten and Festal Panegyricon
Панигирик триоден постен	Златоуст постный, Торжественник постный	Lenten Panegyricon
Панигирик триоден цветен	Златоуст цветный, Торжественник цветный	Festal Panegyricon
Панигирик минеен	Торжественник, Минейный торжественник	Panegyricon according to the menaion
Паримейник	Паремейник	Prophetologion
Паренезис на Ефрем Сирин	Паренесис Ефрема Сирина	Sermones paraenetic of Ephraem the Syrian
Патерик	Патерик	Patericon
Патерик Азбучно- Йерусалимски	Патерик Азбучный и Йерусалимский	Alphabetical and Jerusalem Patericon
Патерик Египетски	Патерик Египетский	Egyptian Patericon
Патерик своден	Патерик сводный	Paterik Svoden
Патерик Скитски	Патерик Скитский	Skete Patericon
Повест за Варлаам и Йоасаф	Повесть о Варлааме и Йоасафе	The Tale of Barlaam and Josaphat
Повест за [...]	Повесть о [...]	The Tale of [...].
Полемическо антиюдейско съчинение	Полемическое антиюдейское сочинение	Against the Jews
Поучение аскетическо	Поучение аскетическое	Ascetical Teaching
Поучения на авва Доротей	Поучения аввы Дорофея	Teachings of Abba Dorotheus

Пролог	Пролог	Synaxarion
Пролог стишен [с указание за месеците]	Пролог стихный [с указанием месяцев]	Verse Synaxarion [months]
Псалтир [добавените части, когато има такива, се посочват според приетата в съответния опис терминология]	Псалтырь	Psalter
Псалтир тълковен	Псалтырь толковая	Commentated Psalter
Сборник [определението се дава според номенклатурата в съответния опис]	Сборник	Miscellany
Синодик	Синодик	Synodikon
Слова на [име на автора]	Слова [имя автора]	Homilies of [author's name]
Слово за [тема]	Слово о [предмет проповеди]	Sermon [topic]
Служебник	Служебник	Liturgicon
Тактикон на Никон Черногорец	Тактикон Никона Черногорца	Taktikon of Nikon of the Black Mountain (Taktikon)
Типик	Устав церковный	Typicon
Требник	Требник	Euchologion
Триод постен	Триодь постная	Lenten Triodion
Триод цветен (Пентикостар)	Триодь цветная	Pentecostarion
Хроника на [име на автора]	Хроника [имя автора]	Chronicle of [author's name]
Часослов	Часослов	Horologion
Чети-миней [с посочване на месеца или месеците]	Миней четья [с указанием месяца или месяцев]	Menologion [month/s]
Чин за	Чин за ...	Order for...
Шестоднев на [име на автора]	Шестоднев [имя автора]	Hexaemeron [author's name]

Съответната типология, отговаряща на даден ръкопис, се избира от таблицата, като поясненията, изисквани в квадратните скоби в курсив, се вписват в следваща бележка.

Идентификацията около датирането на ръкописа е представена с точна година, ако е известна, или ако не е известна – с примерен времеви интервал, според следната таблица:

Български	Руски	Английски	DATABASE
Начало	Нач.	beginning	1301–1310
Край	Кон.	end	1391–1400
Среда	Серед.	mid-century	1341–1360
Първа половина	Перв. пол.	first half	1301–1350
Втора половина	Втор. пол.	second half	1351–1400
Първа третина	Первая треть	first third	1301–1333
Втора третина	Вторая треть	second third	1334–1367
Последна третина	Последняя треть	last third	1368–1400
Първа четвърт	Перв. четв.	first quarter	1301–1325
Втора четвърт	Втор. четв.	second quarter	1326–1350
Трета четвърт	Трет. четв.	third quarter	1351–1375
Последна четвърт	Посл. четв.	last quarter	1376–1400

Накрая, ако е известно, се отбелязват полетата „Произход“ (или „Скрипториум“).

Има възможност да се отбележи връзката между ръкописите, които сега се намират в различни библиотеки с различни сигнатури, но първоначално са влизали в състава на един кодекс.

Втората част на базата данни включва сведения, които се отнасят до полето „Описание“. Тук се описва само външният вид на ръкописите, без да се разглежда съдържанието им. Посочват се данни за материала (пергамент, хартия или смесен), правописа (среднобългарски, рашки или ресавски), размерите (в мм), броя листове и библиографията, като те се представят според използваните каталози и публикации, включително и дигитални. При наличие на снимки от ръкописа се поставя препратка към тях. Смятаме за особено важно да създадем връзки и към други дигитални ресурси, отнасящи се до ръкописите.

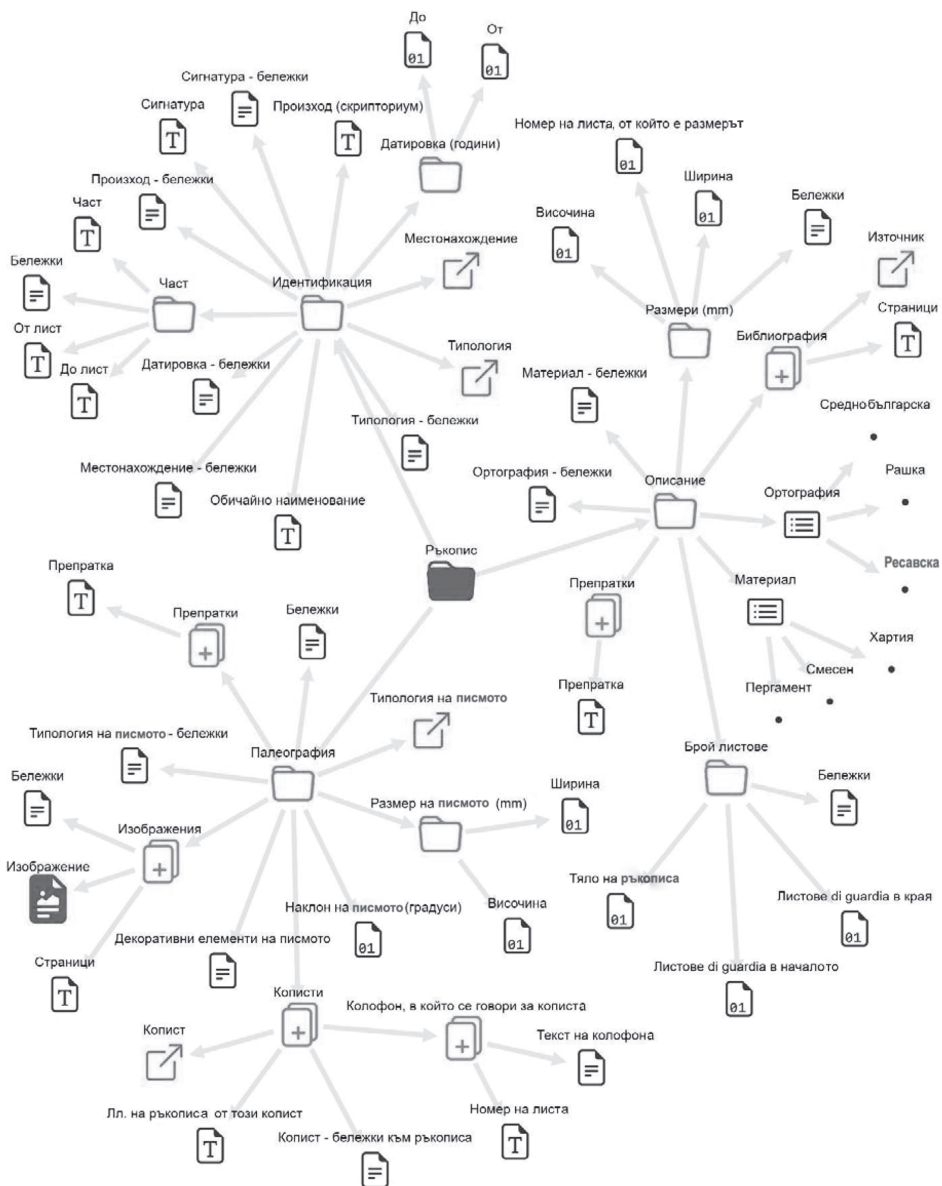
Последната част на базата данни засяга палеографския анализ на ръкописите. На този етап са посочени техните най-важни характеристики, като схемата на детайлното описание на писмото/почерка е в процес на създаване и ще бъде тема на друга публикация. Тук е налична и препратка към вероятните кописи, които са засвидетелствани в бележките в ръкописите или на които учените приписват ръкописа или части от него. За всеки копис е отредено отделно поле, което съдържа името, евентуалните звания, сигнатурата на приписаните му ръкописи, времеви период, през който е забелязана активността му, както и библиография. Бихме желали тази част на базата данни да бъде обогатена с образци от почерците на известните кописи, въпрос, който предстои да решим в течение на работата по проекта.

4. ИНФОРМАЦИОННА СТРУКТУРА

Базата данни, която представяме, се отличава с това, че е онлайн и има предимства, дължащи се на електронното обработване на голям брой данни. При нейното съставяне е възприет специален начин на обработка на данните благодарение на тясното сътрудничество с Института по математика и информатика към БАН.

Изследователският проект има за цел да създаде мощни ИТ инструменти за изучаване и изследване на славянски ръкописи, почерци и кописи, сътворени през XIV в. Разработката предоставя средствата за структуриране, обработка, управление, визуализиране и анализиране на цифровите аналози на тези ценни артефакти на книжовното наследство, като значително улеснява процесите на тяхното изследване и изучаване.

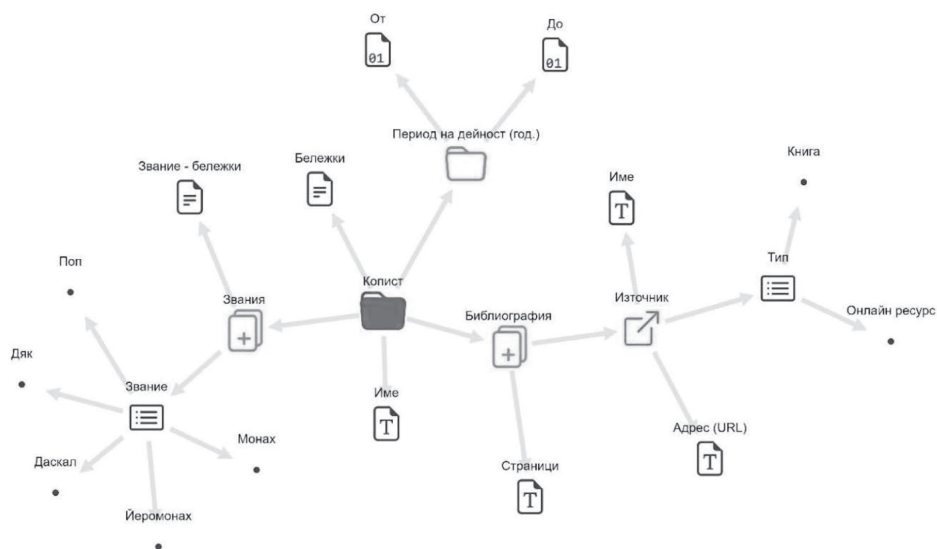
В рамките на проекта всеки писмен ресурс, наричан още обект „ръкопис“, се дигитализира и описва по дескриптивен (описателен) модел, базиран на наличните за него данни и знание. На фигура 1 е представен схематично описателният модел на обект „ръкопис“ и неговите базови дескриптори на нива: „Идентификация“, „Описание“ и „Палеография“. Нивото „Идентификация“ съдържа общи идентифициращи аспекти на обект „ръкопис“ като наименование, произход, местонахождение, типология, датировка, сигнатура. Нивото „Описание“ покрива дескриптори, отнасящи се до ортографията, материала на основата (хартия, пергамент и др.), тялото на ръкописа, броя на листовите, размерите, библиографията и др. Нивото „Палеография“ представя основни размери, декоративни елементи, типология и наклон (в градуси) на писмото, кописи (писачи) и др.

Фиг. 1: Описателен модел на обект „ръкопис“

Трите основни нива на знание и стойностите на метаданните им са определени след задълбочен анализ и научно изследване на същността на представените обекти, както и на областта на книжовно наследство, към която принадлежат.

На фигура 2 е представен схематично описателният модел на обект „копист“ и неговите базови дескриптори.

Фиг. 2: Описателен модел на обект „копист“

Освен обичайните взаимовръзки от тип „едно към едно“ (1:1) моделът имплементира и комплексни връзки от типа „едно към много“ (1:N) и „много към много“ (M:N). На фигури 1 и 2 подобни релации са означени със символ „А“ (вж. Таблица 1). Пример за релация 1:N – връзката между ръкопис и копист – един ръкопис може да е създаден от повече от един копист. Освен това един копист може да създаде повече от един ръкопис, т.е. релацията в случая е M:N. Със символ „Б“ (вж. Таблица 1) са означени нивата, съдържащи общи идентифициращи аспекти на съответния тип обект.

Таблица 1. Символи в описателните модели

	Символи	Значение на символите
А		Масив от данни
Б		Множество от сходни описатели
В		Референция към друг модел
Г		Описател от тип едноредов текст
Д		Описател от тип многоредов текст
Е		Описател от тип число
Ж		Описател от тип списък от предефинирани стойности

Символ „В“ (вж. Таблица 1) обозначава наличието на референция към друг модел (друг обект от съответен тип). Този обект се съхранява отделно и структурата на неговия модел се дефинира отделно. Целта е при изграждане на връзки от тип 1:N и M:N да не се допуска дублиране на данни, а да се създава референция към вече съществуващ обект. Например в релацията копист–източник моделът позволява един копист да бъде споменаван в няколко източника, но и обратното, в един източник да има информация за повече от един копист, т.е. като обект един източник фигурира в данните за няколко обекта от тип „копист“. В този случай целта е да не се налага да се въвеждат два източника с една и съща информация за всеки копист, а да се използва референция към точно един обект. По този начин се гарантира консистентност и се осигурява така наречената нормализация на данните.

Символите, изобразени с черен цвят (Г, Д, Е, Ж) (вж. Таблица 1), дефинират типизацията на данните, т.е. какво е допустимо да съдържа съответният описател.

Всеки въведен в цифровото хранилище цифровизиран писмен ресурс може да бъде открит, разглеждан, изследван и др., като това се осъществява с автоматизирани услуги за достъп до данните и метаданните за него.

Понастоящем са въведени метаданни на български и английски език за повече от 500 ръкописа и вероятно още толкова се очаква да бъдат въведени. Фигура 3 представя форма за въвеждане на метаданните за ръкопис.

Ръкопис

Идентификация

Местонахождение Научен архив на Българската академия на науките (НА-БАН)

Местонахождение - бележки

БългарскиEnglish

Сигнатура

2 × 2

Сигнатура - бележки

БългарскиEnglish

Част 1

Обичайно наименование

Софийски псалтир (Софийски песнинец) / Пса × Sofia Psalter / Ivan Alexander's Psalter / Kuklen P ×

Типология Псалтир [добавените части, когато има такива, се посочват според приетата в съответния опис терминология]

Типология - бележки

с добавки × with additions ×

Датировка (години)

От

1337 ×

До

До

Фигура 3: Част от формата за въвеждане на метаданни за обект „Ръкопис“

Планира се разработка на софтуерни инструменти за подробно разглеждане и изследване на отделна буква и нейните елементи, откриване на сходство между двойки ръкописи и/или части от тях, изписването на букви, техните елементи; инструменти за подпомагане на съвместната изследователска работа на учените и др. Целта е достигане и ефективно проучване на големи количества дигитализирани писмени ресурси с предоставяне на инструменти за по-висока адаптивност и ефективно взаимодействие между изследователя и дигиталния реперториум.

199

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящата статия показахме начина, по който сме конструирали базата данни като част от важната изследователска цел за подготвяне и усъвършенстване на стандартизационното описание на славянските ръкописи. Събирането на сведения за базата данни ни позволява да направим едно пълно представяне на южнославянското книжовно наследство от XIV в. По-нататъшният ход на работата по проекта и постигнатите резултати ще бъдат обобщени в следващи публикации.

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић 1982 Б о г д а н о в и ћ, Д. *Инвентар ћирилских рукописа у Југо-славији (XI–XVII века)*. Београд, 1982 [Bogdanović, D. *Inventar ćirilskih rukopisa u Jugoslaviji (XI–XVII veka)*. Beograd, 1982].
- Методическое пособие 1973 *Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР*. Вып. 1. Москва, 1973 [Metodicheskoe posobie po opisaniuu slaviano-russkih rukopisei dlia Svodnogo kataloga rukopisei, hraniashchihsia v SSSR. Vyp. 1. Moskva, 1973].
- Методические рекомендации 1976 *Методические рекомендации по описанию славянорусских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР*. Вып. 2. Ч. 1–2. Москва, 1976 [Metodicheskie rekomendatsii po opisaniuu slavianorusskih rukopisei dlia Svodnogo kataloga rukopisei, hraniashchihsia v SSSR. Vyp. 2. Ch. 1–2. Moskva, 1976].
- Методические рекомендации 1990a *Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг*. Вып. 3. Ч. 1–2. Москва, 1990 [Metodicheskie rekomendatsii po opisaniuu slaviano-russkih rukopisnyh knig. Vyp. 3. Ch. 1–2. Moskva, 1990].
- Методические рекомендации 1990b *Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР*. Вып. 5. Ч. 1–2. Детальнейшее описание всех рукописей энциклопедических сборников, известных под общим названием „Златая цепь“. Новосибирск, 1990 [Metodicheskie rekomendatsii po opisaniuu slaviano-russkih rukopisei dlia Svodnogo kataloga rukopisei, hraniashchihsia v SSSR. Vyp. 5. Ch. 1–2. Detal'neishee opisanie vseh rukopisei entsiklopedicheskikh sbornikov, izvestnyh pod obshchim nazvaniem „Zlataia tsep'“. Novosibirsk, 1990].
- Препоръчителен списък 1987 *Препоръчителен списък на названията на средновековните славянски ръкописи според жанровата им типология*. – СИБАЛ. Информационен бюлетин, 11 (1987), с. 20–29 [Preporachitelen spisak na nazvaniyata na srednovekovnite slavyanski rakopisi spored zhanrovata im tipologia. – SIBAL. Informatsionen byuletin, 11 (1987), s. 20–29].

- Протокол 1984 *Протокол от заседанието на работната група по терминологията към Комисията за ръкописи при СИБАЛ (София, 25–28 септември 1984 г.).* – СИБАЛ. Информационен бюлетин, 8 (1984), с. 37–41 [Protokol ot zasedanieto na rabotnata grupa po terminologiyata kam Komisiyata za rakopisi pri SIBAL (Sofia, 25–28 septemvri 1984 g.). – SIBAL. Informationsen byuletin, 8 (1984), s. 37–41].
- Протокол 1987 *Протокол от третото заседание на работната група по терминологията към Комисията за ръкописи при СИБАЛ (София, 6 и 7 октомври 1987 г.).* – СИБАЛ. Информационен бюлетин, 11 (1987), с. 19 [Protokol ot tretoto zasedanie na rabotnata grupa po terminologiyata kam Komisiyata za rakopisi pri SIBAL (Sofia, 6 i 7 oktomvri 1987 g.). – SIBAL. Informationsen byuletin, 11 (1987), s. 19].
- Протокол 1989 *Заседание на Работната група по терминологията към Комисията за ръкописи при СИБАЛ. Заключителен протокол.* – СИБАЛ. Информационен бюлетин, 13 (1989), с. 108–111 [Zasedanie na Rabotnata grupa po terminologiyata kam Komisiyata za rakopisi pri SIBAL. Zaklyuchitelen protokol. – SIBAL. Informationsen byuletin, 13 (1989), s. 108–111].
- СК XI–XIII *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв.* Москва, 1984 [Svodnyĭ katalog slaviano-russkikh rukopisnykh knig, hraniashchihsia v SSSR. XI–XIII vv. Moskva, 1984].
- СК XIV *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг XIV в., хранящихся в России, странах СНГ и Балтии.* Вып. 1. Редколл. О. А. Князевская, Н. А. Кобяк и др. Москва, 2002 [Svodnyĭ katalog slaviano-russkikh rukopisnykh knig XIV v., hraniashchihsia v Rossii, stranah SNG i Baltii. Vyp. 1. Redkoll. O. A. Kniazevskaia, N. A. Kobiak i dr. Moskva, 2002].
- Турилов 1986 *Турилов, А. А. Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР.* Москва, 1986 [Turilov, A. A. Predvaritel'nyĭ spisok slaviano-russkikh rukopisnykh knig XV v., hraniashchihsia v SSSR. Moskva, 1986].
- Турилов 1993 *Турилов, А. А. Дополнения к „Предварительному списку славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР“ (Москва, 1986).* Москва, 1993 [Turilov, A. A. Dopolneniia k „Predvaritel'nomu spisku slaviano-russkikh rukopisnykh knig XV v., hraniashchihsia v SSSR“ (Moskva, 1986). Moskva, 1993].
- Турилов, Мошкова 1999 *Турилов, А. А., Л. В. Мошкова. Каталог славянских рукописей афонских обителей.* Фессалоники, 1999 [Turilov, A. A., L. V. Moshkova. Katalog slavianskikh rukopisei afonskikh obitelei. Fessaloniki, 1999].
- Турилов, Мошкова 2016 *Турилов, А. А., Л. В. Мошкова. Каталог славянских рукописей афонских обителей / Каталог словенских*

- рукописа светогорских манастира*. Београд, 2016 [Turilov, A. A., L. V. Moshkova. Katalog slavianskih rukopisei afonskih obitelji / Katalog slovenskih rukopisa svetogorskih manastira. Beograd, 2016].
- Христова, Караджова, Икономова 1982 Х р и с т о в а, Б., Д. К а р а д ж о в а, А. И к о н о м о в а. *Български ръкописи от XI до XVIII век, запазени в България. Своден каталог*. Т. 1. София, 1982 [Hristova, B., D. Karadzhova, A. Ikononova. Bgarski rakopisi ot XI do XVIII vek, zapazeni v Bulgaria. Svoden katalog. T. 1. Sofia, 1982].
- Шеламанова 1966 Ш е л а м а н о в а, Н. Б. *Предварительный список славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР*. – Археографический ежегодник за 1965 год. Москва, 1966, с. 177–272 [Shelamanova, N. B. Predvaritel'nyi spisok slaviano-russkih rukopisei XI–XIV vv., hraniashchihsia v SSSR. – Arheograficheskiĭ ezhegodnik za 1965 god. Moskva, 1966, s. 177–272].
- Naydenova 2019 N a y d e n o v a, S. *The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences: The first Bulgarian research and academic library*. – Papers of BAS, Humanities and Social Sciences, 6 (2019), № 2, p. 199–205.
- Stančev 1984 S t a n č e v, Kr. (ed.). *Description et catalogage des manuscrits médiévaux*. Sofia, 1984.

ONLINE DATABASE FOR SOUTH SLAVONIC MANUSCRIPTS FROM THE 14th c.

(Summary)

The present article provides a specific picture of the catalographic panorama of the major libraries and projects that have undertaken the study of analysis methods for Slavonic manuscripts. Making an excursus of this kind means highlighting both the main features and the problems of Slavic palaeography, philology and codicology. The proposal put forward here concerns the creation and description of the online database of all South Slavonic manuscripts from the 14th c. onwards in the research project “Fourteenth Century South Slavonic scribes and scriptoria (palaeographical attribution and online repertorium)”. Among the different sections, a scheme is offered for the standardisation of the manuscript typologies produced in the scriptoria of the deepened century.

Keywords: short-title catalogue; South Slavonic manuscripts; fourteenth century; standardisation; manuscript typologies.

*Marco Scarpa, Marta Riparante,
Cyrillo-Methodian Research Centre –
Bulgarian Academy of Sciences
Desislava Paneva-Marinova, Maksim Goynov, Detelin Luchev,
Institute of Mathematics and Informatics –
Bulgarian Academy of Sciences*